

НЕЗВАНИЧАН ПРЕВОД

Дистр.: ограничена

2. јуни 2006.

Оригинал: енглески језик

НАЦРТНА ВЕРЗИЈА

Комитет за елиминацију дискриминације жена**Тридесет пета сједница**

15. мај - 2. јуни 2006. године

**Закључни коментари Комитета за елиминацију
дискриминације жена: Босна и Херцеговина**

1. Комитет је, 16. маја 2006. године, разматрао комбиновани иницијални, други и трећи периодични извјештај Босне и Херцеговине (CEDAW/C/ВН/1-3) на свом 721 и 722 засједању (види CEDAW/C/SR. 721 и 722). Листа тема и питања је садржана у CEDAW/C/ВН/Q/3/, а одговори Босне и Херцеговине су садржани у CEDAW/C/ВН/Q/3/Add.1.

Увод

2. Комитет захваљује Земљи чланици због тог што је без резерви наставила чланство у Конвенцији и изражава задовољство што је Земља чланица припремила комбиновани иницијални, други и трећи периодични извјештај информативне природе у складу са смјерницама Комитета за припрему извјештаја, док истовремено са жаљењем констатује да је извјештај закаснио и да се у њему не наводи да ли су узете у обзир Опште препоруке Комитета. Такође, захваљује Земљи чланици за одговоре на листу одређених области и питања постављених радној групи од стране Комитета прије састанка, на усменој презентацији извјештаја који је пласиран у оквиру комплексног политичког и административног контекста земље, као и за усмене одговоре на питања Комитета.

3. Комитет захваљује Земљи чланици што је послала делегацију, на челу са директорицом Агенције за равноправност полова. Комитет посебно цијени то што се одвијао отворен и конструктиван дијалог између делегације и чланова/ица Комитета.

4. Комитет захваљује Земљи чланици што је у септембру 2002. године ратификовала и Опциони протокол.

5. Комитет поздравља консултације Земље чланице са невладиним организацијама у припреми извјештаја и одговора за листу одређених области и питања.

6. Комитет са задовољством констатује да је Земља чланица обухватила 12 области које су од изузетне важности за Пекиншку декларацију и Платформу за акцију у свом Нацрту Државног плана акција за гендер (2005. година), који је интегрисан и у Нацрт Гендер акционог плана који ће бити поднесен Савјету министара у 2006.

Позитивни аспекти

7. Комитет поздравља оснивање Агенције за равноправност полова на државном нивоу као механизма за унапређивање положаја жена, као и успостављање гендер центара у оба ентитета (Федерацији Босне и Херцеговине и Републици Српској). Комитет, такође, подржава успостављање институционалних механизма за гендер маинстреаминг у извршној и законодавној власти на државном, ентитетском, кантоналном и општинском нивоу.

8. Комитет захваљује Влади на низу иницијатива у области законодавства и с тим у вези активностима које имају за циљ елиминацију дискриминације жена и промовисање равноправности полова. Посебно поздравља доношење Закона о равноправности полова у БиХ (2003), који забрањује директну и индиректну дискриминацију у приватном и јавном домену у свим сегментима друштва. У том контексту, подржава и подршку Земље чланице Пројекту Развојног програма Уједињених Нација, под називом „Имплементација Закона о равноправности полова и субрегионални гендер пројекат“, који има за циљ јачање и убрзавање provedбе наведеног Закона кроз успостављање радних група за провођење анализа и израду препорука за акцију.

9. Комитет поздравља скорашње напоре усмјерене на заштиту жена од насиља, а посебно доношење Закона о заштити од насиља у породици у оба ентитета. Комитет подржава увођење нових полицијских поступака у Дистрикту Брчко, успостављање именованих особа у кантоналним министарствима за унутрашње послове у Федерацији Босне и Херцеговине, промовисање СОС линије у Републици Српској за подршку женама жртвама насиља, као и усвајање стратегије и мјера за сузбијање трговине људима и илегалну имиграцију, те успостављање државног координатора за сузбијање трговине људима и илегалну имиграцију и стручног тима који се састоји од представника/ца различитих министарстава и Канцеларије државног тужилаштва.

10. Комитет са задовољством констатује да се проводи извјестан број пројеката и програма за унапређивање положаја жена, који укључују и анализе уџбеника с аспекта гендер стереотипа у образовању, промовисање гендер осјетљивости у медијима, кампање и друге активности за подстицање регистровања жена Ромкиња, као и гендер обуку релевантних радних група у оквиру Јединице за планирање економске политике, која је надлежна за израду Средњорочне развојне стратегије.

Главне области пажње и препоруке

11. С обзиром на то да је земља у процесу реконструкције и да се суочава са посљедицама оружаног сукоба и процесима политичких, економских и социјалних трансформација, Комитет изражава забринутост да се у поратном периоду неколико фактора негативно одражава на жене и њихово уживање људских права: недостатак гендер анализа посљедица оружаног сукоба и недостатак учешћа жена у тим процесима, као и гендер анализа у мировним процесима и процесима обнове и трансформације. Комитет изражава забринутост да се ставарање уставног оквира, као и политичких и административних структура, темељи на етницитету и да тај детерминирајући фактор има за посљедицу ограничено признавање и провођење начела равноправности полова.

12. **Комитет захтијева да Земља чланица без одгађања испоштује своје обавезе утврђене Конвенцијом за елиминацију дискриминације жена, да**

укључи жене у све политичке, економске и трансформацијске процесе на државном, ентитетском, кантоналном и општинском нивоу, како би оне биле равноправне са мушкарцима и да гендер анализе буду саставни дио тих процеса.

13. Иако се сви међународни споразуми о људским правима, укључујући и ову Конвенцију, директно примјењују у Земљи чланици, Комитет изражава забринутост што тек треба да се уведе пракса да се жене у домаћим парничним поступцима позивају на Конвенцију и да судство то почне примјењивати.

14. Комитет захтијева да Земља чланица осигура *de facto* судску примјењивост права из Конвенције у свим домаћим судовима и другим механизмима. Комитет званично позива Земљу чланицу да уведе додатне мјере за информисање о Конвенцији и да проведе програме за тужиоце/тељке, судије и суткиње, омбудсособе и адвокате/ице који покривају примјену Конвенције, а посебно, њене концепте о директној и индиректној дискриминацији и равноправности. Препорука Комитета је да се подрже кампање подизања свијести и правна обука за жене и невладине организације које се баве женским питањима ради подстицања и оспособљавања жена да искористе могућности поступака и правних лијекова у случају кршења њихових права утврђених Конвенцијом.

15. Комитет изражава забринутост да усвајање Закона о равноправности полова још увијек није довело до усклађивања постојећег законодавства са Законом, како се тражило, иако је формулисан велики број амандмана.

16. Препорука Комитета је да Земља чланица убрза поступак усклађивања закона како би се испоштовала обавеза утврђена Законом о равноправности полова (члан 30, став 2), као и свим члановима Конвенције, те да се успоставе процедуре за успјешну provedбу и извршавање наведених закона.

17. Иако изражава задовољство што је Земља чланица у члану 18. Закона о равноправности полова уврстила обавезу прикупљања, вођења и обраде података разврстаних по полу у државним институцијама и приватним организацијама, Комитет и даље изражава забринутост због недостатка ажурираних општих података о становништву, а посебно података о женама унутар Земље чланице, као и у оквиру свих области које су садржане у Конвенцији.

18. Комитет захтијева да Земља чланица успостави приоритете у прикупљању података и укључи опсежне статистичке податке разврстане по полу у наредни извјештај, како би се могло приказати права слика *de facto* уживања људска права од стране жена. Препорука Комитета је, такође, да казнене мјере за непоштивање предвиђене у члану 18. Закона о равноправности полова буду примијењене.

19. Иако поздравља напоре новоуспостављене Агенције за равноправност полова, Комитет изражава забринутост да овај национални механизам за унапређивање положаја жена, због недовољног особља и недовољних средстава, није у стању да у потпуности спроведе свој вишеструки дјелокруг како је то утврђено Законом о равноправности полова, као и да позиционирање овог механизма унутар једног од државних министарстава може бити препрека за успјешност у раду са другим министарствима.

20. Препорука Комитета је да Земља чланица оснажи Агенцију за равноправност полова кроз веће овласти *vis-a-vis* релевантних министарстава и Савјета министара у процјени закона, аката и подзаконских прописа са аспекта гендера, као и кроз додатне људске

ресурсе и финансијска средства. Препорука Комитета је Земља чланица преиспита адекватност позиционирања Агенције за равноправност полова у оквиру Министарства за људска права и избјеглице и да размотри могућност њеног успостављања као тијела које ће бити директно одговорно Савјету министара Босне и Херцеговине. Препорука Комитета је, такође, да Земља чланица настави с активностима на подизању свијести и изградњи капацитета свих владиних агенција на државном, ентитетском, кантоналном и општинском нивоу у вези са њиховом колективном одговорношћу у provedби Конвенције.

21. Иако поздравља формулисање Нацрта Гендер акционог плана за Земљу чланицу, који интегрише претходни Нацрт Државног плана акција за гендер, утемељен на Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију, Комитет изражава забринутост да би усвајање могло бити одгођено због политичких процеса и да би провођење могло бити угрожено због недовољног разумијевања владиних званичника/ца у релевантним министарствима на свим нивоима који су надлежни за његову примјену, као и због недостатка финансијских средстава.

22. Препорука Комитета је да Нацрт гендер акционог плана буде поднесен Савјету министара и Парламентарној скупштини по убрзаној процедури, како би могао бити усвојен прије сљедећих избора у 2006. години. Препорука Комитета је, такође, да Земља чланица одмах предузме мјере за наставак гендер обуке владиних званичника/ца на свим нивоима и да додијели средства за примјену Плана кроз увођење буџетских линија у оквиру министарстава задужених за спровођење, као и кроз изналагање средстава код међународних донатора.

23. Комитет изражава забринутост због учесталости дубоко укоријењених, традиционалних, патријархалних стереотипа у вези са улогом и одговорностима жена и мушкараца у породици и друштву уопште, што се код жена одражава у избору образовања, као и на њихов положај на тржишту рада и на њихов низак ниво учешћа у политичком и јавном животу.

24. Комитет захтијева да Земља чланица дистрибуира информације о Конвенцији у програмима у образовном систему, укључујући едукацију о људским правима и гендер обуку, са перспективом која мијења постојеће стереотипне ставове о понашањима у вези са улогама жена и мушкараца. Препорука Комитета је да се покрену кампање подизања свијести и за жене и за мушкарце и да се подстичу медији на представљање позитивних примјера жена у смислу њиховог равноправног положаја и одговорности и жена и мушкараца у приватној и јавној сфери.

25. Иако уважава правне и друге напоре Земље чланице којим се рјешавају проблеми насиља над женама, Комитет изражава забринутост због тог што текстови закона у оба ентитета могу дозволити различита правна тумачења и недоследну примјену казних одредби, због чињенице да је у Федерацији Босне и Херцеговине насиље дефинисано као кривично дјело, а у Републици Српској и као кривично дјело и као прекршај. Поред тога, provedба закона је ометена и недостатком потребних подзаконских прописа и структура. Комитет, такође, изражава забринутост због одсуства статистичких података о дјелима породичног насиља над женама, као и због чињенице да таква дјела и даље остају непријављена и да се и даље сматрају приватном ствари.

26. Комитет захтијева да Земља чланица усклади законе из оба ентитета и да убрза формулисање и усвајање подзаконских прописа, као и успостављање релевантних структура и институција потребних за примјену. Поред тога, препорука Комитета је да се предузму конкретне мјере за охрабривање жена да пријаве случајеве насиља у породици и да се

осигура, кроз програме обуке, да званичници/е јавних институција, нарочито они/е који/е проводе закон, судство, пружаоци здравствених услуга, социјални радници/е и наставно особље, буду истински упознати са примјеном правних одредби, као и свим облицима насиља над женама, те да су обучени да реагују на адекватан начин. Комитет, такође, подстиче Земљу чланицу да прикупља податке о случајевима породичног насиља над женама и да, на темељу таквих података, настави са израдом одрживих стратегија за борбу против оваквих кршења људских права.

27. Упркос усвајању извјесног броја правних и других мјера, укључујући и Државни план акција, у вези са трговином људским бићима, и извјештају о позитивном утицају таквих мјера у смислу смањеног броја таквих случајева, Комитет изражава забринутост да трговина женама остаје проблем у Земљи чланица као земљи поријекла, транзита и одредишта. Комитет, такође, изражава забринутост због нових облика трговине женама у Босни и Херцеговини, укључујући оне који се односе на склапање лажних бракова. Надаље, Комитет изражава забринутост да се садашње заштитне мјере не примјењују на жене држављанке Босне и Херцеговине којима се тргује унутар земље и на жене којима се тргује у друге сврхе које нису у вези са проституцијом.

28. Комитет захтијева да Земља чланица интензивира своје напоре за борбу против трговине женама и дјевојчицама. Препорука Комитета је да се јачају мјере које имају за циљ побољшање економског положаја жена и подизања свијести, како би се елиминисала њихова подложност онима који се баве трговином људским бићима, као и да се појача социјална подршка, мјере за рехабилитацију и реинтеграцију жена и дјевојчица које су жртве трговине људским бићима. Препорука Комитета је да се таквом заштитом обухвате и жене држављанке Босне и Херцеговине којима се тргује унутар земље, као и оне које су жртве трговине људским бићима у друге сврхе које не укључују проституцију. Комитет позива Владу да осигура употреба максималних законских могућности у кажњавању трговаца људима, као и да осигура да жене и дјевојчице жртве трговине људским бићима добију потребну помоћ у процедурама, прије, у току и након поступка, како би могле свједочити против њих. Комитет захтијева да земља чланица у наредном извјештају поднесе опсежне информације и податке о трговини женама и дјевојчицама, као и анализе о облицима појаве трговине женама у Босни и Херцеговини и подузетим мјерама за сузбијање ових нових трендова.

29. Иако уважава чињеницу да Закон о равноправности полова у Босни и Херцеговини наводи равноправну заступљеност у процесима доношења одлука, Комитет изражава забринутост што недавни амандмани на Изборни закон нису уградили овај аспект, и надаље, да је увођење отворених кандидатских листа на посљедњим изборима резултирало смањеним бројем жена у Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине. Комитет, такође, изражава забринутост због недовољне заступљености жена, посебно на вишим нивоима, у државној управи и судству, као и административним и управним тијелима образовних институција, у државним компанијама или у пословним и професионалним удружењима и политичким странкама.

30. Комитет захтијева да Земља чланица усклади Изборни закон са Законом о равноправности полова и да појача и проведе мјере за већу заступљеност жена у изабраним и именованим тијелима и на функцијама у процесима доношења одлука у државној управи, судству и функцијама у државним компанијама кроз, између осталог, примјену привремених специјалних мјера, у складу са чланом 4, став 1. Конвенције и Општим препорукама 25. Комитет, такође, подстиче Земљу чланицу да

сензибилише приватна предузећа, синдикате и политичке странке у циљу унапређивања жена на функције у процесима доношења одлука.

31. Иако уважава чињеницу да је процес реформе усмјерен на усклађивање и модернизацију постојећих закона о образовању и образовних програма на свим нивоима Земље чланице, Комитет и даље изражава забринутост због дискриминације која преовладава у овој области, посебно због стопе пријевременог напуштања школовања код дјевојчица из руралних области, нарочито дјевојчица Ромкиња, те сегрегације дјевојчица и дјечака у средњим школама, у дисциплинама високог образовања и њеним посљедицама у професионалним могућностима за жене, као због високог степена неписмених међу старијим женама, а посебно међу женама и дјевојчицама Ромкињама.

32. **Препорука Комитета је да се настави с процесом реформе на начин да се осигура досљедност у могућностима образовања за оба пола у оба ентитета Босне и Херцеговине, укључујући рурална подручја, као и маргинализоване групе жена и дјевојчица, посебно оне које припадају ромској мањини. Препорука Комитета је, такође, да Земља чланица подстиче разноликост образовних и професионалних избора за жене и мушкарце.**

33. Комитет изражава забринутост због ниске заступљености жена на тржишту рада, високог степена незапослености образованих жена и увријезених образаца праксе директне и индиректне дискриминације жена у државним и приватним предузећима у погледу запошљавања, унапређивања, плаћања, заштите материнства и отказа, као и сексуалног узнемиравања и злостављања. Комитет, такође, изражава забринутост због превелике концентрације запошљавања жена у одређеним секторима, у којима су плате ниже него у онима у којим доминирају мушкарци, и гдје су генерално лошије плаћени послови, као и због знатно мање заступљености жена у неформалној «сивој економији», као и малим пољопривредним предузећима, што се одражава негативно на њих у погледу стицања права на социјалну и здравствену заштиту.

34. **Комитет захтијева да Земља чланица проведе релевантне дијелове Закона о равноправности полова и релевантне препоруке Пројекта имплементације овог Закона, као и да осигура да државна и приватна предузећа одговарају пред судом за кршење одредби о равноправности полова, садржаним у Закону о равноправности полова и регулативи из области рада. Комитет, такође, захтијева да Земља чланица интензивира своје напоре како би осигурала да сви програми запошљавања буду гендер осјетљиви и да жене у потпуности користе могућности планираних програма за подршку предузетништву, укључујући и могућности повољних кредитних линија. Препорука Комитета је да се појачају напори како би се повећала заступљеност жена у формалној економији и како би се елиминисала професионална сегрегација, и хоризонтална и вертикална; да се смањи и премости разлика у платама између жена и мушкараца у јавном сектору; те да се осигура приступ женама струковном образовању.**

35. Комитет изражава забринутост због положаја жена у погледу ограниченог приступа жена здравственим услугама генерално и приступа незапослених жена, жена ангажованих у сивој економији и других угрожених женских група. Комитет изражава забринутост да регулатива и финансијска средства у погледу приступа и добијање услуга из области здравствене заштите варирају између ентитета, као и међу кантонима Федерације Босне и Херцеговине, што, између осталог, изгледа доприноси већем степену смртности породиља. Комитет, такође, изражава забринутост због недостатка образовања

у области планирања породице и потешкоћа у приступу контрацепцијским средствима, што резултира великим бројем абортуса и трудноћа код малољетних дјевојчица.

36. **Комитет захтијева да Земља чланица настави са својим напорима који се односе на усклађивање закона из области здравства и здравствених услуга у земљи и на интегрисање гендер перспективе у свим секторима реформе здравства како би жене на цијелој територији могле имати једнак приступ одговарајућим и адекватним здравственим услугама, а посебно како би се смањило степен смртности породиља. Препорука Комитета, такође, је да се предузму мјере којима ће се гарантовати успјешан приступ жена и дјевојчица информацијама и услугама које се односе на сексуално и репродуктивно здравље како би се спријечило прибјегавање абортусу и заштитиле жене од негативних посљедица таквих интервенција по здравље. Надаље, препорука Комитета је да се усвоје програми и политике за побољшање знања и приступа контрацептивним методама, на начин да се развија разумијевање да је планирање породице одговорност оба партнера.**

37. Комитет изражава забринутост због положаја жртава сексуалног насиља у периоду 1992-1995. године за вријеме оружаног сукоба, што су већином жене, које су можда додатно угрожене тиме што саме воде своја домаћинства и тиме што су још и интерно расељена лица. Комитет изражава забринутост да оне, као и специфична врста њиховог страдања, нису довољно препознате у односним правним оквирима за цивилне жртве рата у оба ентитета. Комитет, такође, изражава забринутост због тога што нема кохерентне стратегије за подршку овим женама и због тога што оне имају само ограничен или никакав приступ здравственом осигурању и финансијским повластицама, као и општим здравственим услугама, или специфичним здравственим услугама због траума које су претрпјеле. Комитет, такође, изражава забринутост да би могло доћи до деложација жена које су цивилне жртве сексуалног насиља и које спадају у категорију интерно расељених из смјештаја на подручју Федерације Босне и Херцеговине.

38. **Комитет захтијева да Земља чланица експлицитно призна и заштити ове жене као цивилне жртве рата које су претрпјеле сексуално насиље за вријеме оружаног сукоба кроз државни закон и додјелу финансијских средстава као адекватне социјалне услуге за њих, укључујући и здравствено осигурање и смјештај, тако што ће се гарантовати њихова права и повластице на подручју цијеле територије Земље чланице и то на начин који је успоредив и који се примјењује за војне жртве рата и расељена лица, како би се спријечили додатни облици индиректне дискриминације.**

39. Иако уважава напоре Агенције за равноправност полова у области интегрисања принципа равноправности полова у Средњорочну развојну стратегију за смањивање сиромаштва, Комитет и даље изражава забринутост да постоје групе жена, углавном оних које су самохране мајке, старијих жена, интерно расељених жена, повратница, жена са посебним потребама, и жена припадница мањина, укључујући Ромкиње, које су изразито погођене сиромаштвом.

40. **Комитет захтијева да Земља чланица осигура да све могућности које се пружају кроз све државне програме за ублажавање сиромаштва израженим у оквиру Средњорочне развојне стратегије за смањивање сиромаштва, коју проводе релевантна министарства, могу у потпуности користити маргинализоване групе жена сходно њиховим потребама и**

њиховим условима, и да информације о предузетим мјерама буду садржане у наредном периодичном извјештају, као и о резултатима предузетих мјера.

41. Комитет подстиче земљу чланицу да прихвати без одгађања амандмане на члан 20, став 1. Конвенције, у вези са временом састајања Комитета.

42. Комитет истиче да је успјешно и потпуно провођење Конвенције неопходно за остваривање Миленијумских развојних циљева. Комитет захтијева да се у све напоре који су усмјерени на остваривање Циљева угради гендер перспектива, и да се експлицитно одражавају одредбе Конвенције, те захтијева од Земље чланице да информацију о томе уврсти у наредни периодични извјештај.

43. Комитет захваљује Земљи чланици што је ратификовала седам главних међународних инструмената за заштиту људских права¹. Комитет сматра да Земља чланица, примјењујући те инструменте, омогућава женама већи ниво уживања њихових људских права и темељних слобода у свим аспектима живота.

44. Комитет захтијева широку дистрибуцију ових закључних коментара, како би људи у Босни и Херцеговини, укључујући владине званичнике/це, политичаре/ке, парламентарце/ке, удружења жена и организације које се баве људским правима, били упознати о корацима који су предузети како би се остварили *de iure* и *de facto* равноправност жена, као и о будућим мјерама које је неопходно предузети у том смислу. Комитет, надаље, захтијева да се ови закључни коментари прослиједи Високом представнику за Босну и Херцеговину. Комитет захтијева да Земља чланица настави са ширењем информација, нарочито женским удружењима и организацијама које се баве људским правима, о Конвенцији, Опционом протоколу, Општим препорукама Комитета, Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију и исходима двадесет и треће специјалне сједнице Генералне скупштине, под називом „Жене 2000: равноправност полова, развој и мир у двадесет и првом вијеку“.

45. Комитет захтијева да Земља чланица одговори на изражену забринутост у овим закључним коментарима у наредном периодичном извјештају који је утврђен чланом 18. Конвенције. Комитет позива Земљу чланицу да поднесе свој четврти периодични извјештај, за који је рок у октобру 2006. године и свој пети периодични извјештај за који је рок октобар 2010. године, у комбинованом извјештају у 2010. години.

-----

¹ Међународни споразум о економским, социјалним и културним правима; Међународни споразум о грађанским и политичким правима; Међународна конвенција о елиминацији свих облика расне дискриминације; Међународна конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена; Конвенција о забрани тортуре и других врста мучења, нехуманог и деградирајућег третмана или кажњавања; Конвенција о правима дјетета и Међународна конвенција о заштити права свих радника усљеника и чланова њихових породица.